

KISS NORBERT PÉTER:

A San Miniato al Monte templom Firenzében

Toszkánában sajátos stílusterékkel találkozunk a román korban, amelyet protoreneszánsznak neveznek. Ennek két legkiemelkedőbb példája Firenzében a Battistero és a San Miniato al Monte. A románkor toszkán építészete sajátos módon „hidat ver” a római építészet és a kifejlett reneszánsz építészet között, ezért méltán hívjuk protoreneszánsz építészetnek. Egyik jellegzetessége, hogy az épületszerkezeti újításokkal szemben a felületformálás dekoratív jellegét részesítette előnyben.

A S. Miniato al Monte a Firenze fölé magasodó Monte alle Croci dombon helyezkedik el. A templom egykor a bencés rend tulajdonába tartozott. Cluny bencések alapították 1018-ban. A ma álló templomot egy ókeresztény templom helyére emelték. Az építkezés az altemplom átépítésével kezdődött meg, azonban többször hosszabb időre leállt és csak 1070 k. vett újabb lendületet (Marosi szerint 1062 előtt nem kezdődhetett). Az alapítás és az igazi nagyütemű építkezés közt 50–60 év telt el. Ezen építési fázisban alakult ki a templom keleti része, amely magába foglalja az 1014-ben már meglévő épületrészeket is, a nyugati rész oldalhajóinak falait, valamint a főhomlokzati rész alsó szintjét. Az 1128–1150-ig tartó építési fázisban hozták létre a főhajó tartórendszerét (a támváltásos árkádívrendszert) és a nyugati rész falszerkezetét. 1200 k. építették meg a

firenzei inkrusztációs díszítés legérettebb művének tartott kulisszahomlokzatot. 1207-re készült el a padlómozaik és a szószek. 1297-ben készült el az apszis nagyméretű mozaikja, amin az áldásosztó Krisztus, balján San Miniatoval, jobbán a Szűzanyával látható. Körülöttük az evangélista szimbólumok. 1338-ban a kriptát bonyolult kovácsoltvas korláttal zárták le. A cibórium hátsó falát Taddeo Gaddi 1340-ben készült freskói díszítik.

Háromhajós, egyapszisos, keresztház nélküli bazilika. A főhajót a mellékajótól nem folyamatos oszlopsor, hanem 2-2 oszlop után négykarélyos pillérekkel váltakozó árkádsor választja el. A főhajó felől magasba szökő féloszlopokból egy-egy hevederív emelkedik. Ezek tetőt támasztó oromfalaikkal megismétlik a diadalívet és megvalósítják a hosszanti tér ritmizálását. A négykarélyos pillérekötegekre támaszkodnak a hevederívek. A főhajót nyitott fafedélszék fedi. A főhajót a mellékajóktól árkádíves, támváltásos tartórendszer választja el. Pillér-oszlop-oszlop-pillér kiosztásban *Főhomlokzata*–a sarokpillérek kivételével terméskő falazat márvány polikróm (zöld - fehér) inkrusztrációval borítva.

Az alsó szintje a 11. sz. utolsó negyedében épült és nem követi a bazilikális keresztmetszet adottságait. A felületet vakárkádok fedik, melyeket antikizáló féloszlopok tartanak (mint faltagozó elemek). Az oszlopközökben három bejárat, és két polikróm aediculás falmező. Az öt egyforma vakárkád egy könnyű gerendázatot tart, mely az egész szintet összetartja és a felsőtől elválasztja. A vakárkádok felületét színes mintázat díszíti.

A felső szint a firenzei inkrusztráció egy késői példája a 12.sz. második negyedéből.

A főhomlokzat ezen része kevésbé „klasszicizáló” és gazdagabban díszített, mint az alsó.

Amilyen világosan a gerendázat elhatárolja a felső szintet az alsótól, olyan világosan tagolódik a felső szint is egy középső kiemelkedő (a belső térben a főhajó felső szintjének megfelelő), és két szélső, háromszög alakú (a belső térben a mellékhajók gerendázatának megfelelő) részre. A középső rész egy antik templom homlokzatára emlékeztet: négy kannellurázott, korintoszi pilaszter osztja három egyenlő részre. A középső rész, a homlokzat szín és forma szempontjából leghangsúlyosabb része: felül egy deészisz mozaik, alatta egy aedículaás ablaknyílás.

Ennek a felső szintnek van egyfajta élénk, bonyolult ritmusa van, ami határozottan eltér az alsó szint kiegyensúlyozott szerkezetétől. Már maguk a motívumok is mozgalmassabbak, egymásba fonódnak, nem pedig periodikusan ismétlődnek. Az, hogy a homlokzat alsó és felső szintje közti különbség szándékos-e, vagy csak tervváltoztatás eredménye, mindmáig eldöntetlen kérdés.

Az oromzat a főhomlokzat legélénkebb és leggazdagabb része. Felületének alsó részén ívpárkány húzódik, két szélén kariatida-szerű nőalakokkal. Az ívpárkány fölött egy sávban négyszögletes kockák sora, bennük ornamentális- és állatmotívumokkal. Az oromzat csúcsában keresztény jelképek: egy kereszt, két oldalán három-három gyertyatartóval.

A hátsó fal két ütemben épült. Alsó része az 1014-es periódusból származik, felső része a XI. sz. második feléből. A két részt az különbözteti meg, hogy az alsó rész még kevésbé finom kidolgozású, vöröses és zöldes kváderköves falazású, míg a felső rész szabályos vastagságban ritmikusan váltakozó barnaszínű kövekből áll. Az apszis öt ablaka szegmensíves záródású. A baloldali mellékhajó egyenes záródású falán az ablakot a XIV.

században gótikussá alakították át. Az oldalhajók falai egységesek, eltekintve néhány kisebb kiegészítéstől, amelyek a szentély és a hajó találkozásánál találhatóak. A falak magasságát a későbbiekben egy kissé megemelték. A templom mellett késő reneszánsz torony áll, amely 1508-27 épült.

Annak érdekében, hogy a homlokzatával a város felé nézzen, a templom tájolása nem igazodik teljesen a megszokott „keleteléshez”. Ennek következtében a szentély délkelet felé fordul, a főhomlokzat észak-nyugati tájolású, így tekint le a városra.

A belső térben igen magas szinten olvad össze a klasszikus művészet a középkori szerkesztésmóddal. Klasszikusnak hat a bazilikális elrendezés, valamint a márvány inkrusztráció stilusa. A támváltás, a súlyos tagoló pillérekkel, és a köztük elhelyezkedő karcsú oszlopokkal, jellegzetes vertikális tagozást biztosít, amelyet kiegészít - a firenzei bazilikaépítészetben elsőként alkalmazott - horizontális faltagolás az árkádok fölötti párkánnyal. A templomtér három egyenlő hosszúságú szakaszból áll. Egy-egy szakasz két oszlopot, s egyúttal a pilléreket és oszlopokat összekötő három ívet tartalmazza. Az első két szakasz a laikusok részét, a harmadik rész felső szinten a szerzetesek kórusát, alsó szinten a kriptát foglalja magában. A pillérek egy négyzetes magból és a hozzájuk csatlakozó négy féloszlopból állnak. A főhajó felőli féloszlopok az oldalhajó felé nyíló árkádívek fölé emelkednek és tartják a főhajót tagoló hevederíveket. Az oszlopfők részben antik maradványok, részben az építkezés alatt kifaragottak. Különböző oszlopfő típusok vannak többnyire, antik - korintoszi vagy kompozit - fejezettel. Kettő közülük kora keresztény jelképeket visel. Különböző nagyságúak és nem mindig idomulnak az oszlop méretéhez.

A tetőszerkezet mindhárom hajóban festett fafedélszékes, fagerendázatos szerkezet.

Inkrusztráció és kifestés.

A belső tér részben márvánnyal, részben a márványt utánozó kifestéssel van dekorálva. Az

apszis félkupolájában gyönyörű üvegmozaik található, mint a templom fő díszje. Középen Krisztus jelenik meg, jobbján a Szűzanyával, balján Szent Miniással, körülötte az evangélista szimbólumok. A kórusban inkrusztráltak a vakárkádok, az oszlopok a párkányzatig (1100 k.). A felső gádorfalak, csak a XIV. században lettek kifestve oly módon, hogy utánozzák a XI. századi formákat.

A *templom padlózata* a bejáratától az elkerített főoltárig márvány inkrusztrációs borítású, felülete négyzetes mezőkre van felosztva, amelyekben ornamentális díszítés, középen pedig zodiákus jegyeket és jelképes állatfigurákat ábrázol. Ennek oldalszalagjában 1207-es évszám látható.

Románkori jellegzetességekkel bír a kriptá, amely fölé színpadszerűen kiemelt szentély emelkedik. A kriptá (altemplom) padlószintje mélyebben van ugyan, mint a templomé, de boltozása magasra emelkedik, hogy a lejárókon könnyen belátni a kriptába. A kriptát vasrács választja el a templomtértől. A csarnokkriptá héthajós, a hajókat hevederívekkel erősített keresztboltozatok fedik. Az boltozatokat tartó antikizáló oszlopok közül négy kannelúrázott, a többi sima felületű. Az oszlopfők közül több, antik maradványként került beépítésre. A kórus oszlopai leérnek egészen a kriptá padlózatáig, áttörve a kriptá boltozását.

A szentélykórusba két széles – a két mellékhajóból induló - lépcső vezet fel egy előtérbe, amely előtt emelkedik a szentélyrekesztő fal. Három bejárat nyílik a kórusba, az egyik a főhajó középtengelyében, a másik kettő a mellékhajók vonalában, közvetlenül a pillérek tövében. A szentélyrekesztő színes márványberakása a legpazarabb kidolgozású. Színes

márványberakása négyzetekre tagolódik. Ezekben rozetták és rombuszok láthatóak.